

TOPLUMSAL ETKİLER BAĞLAMINDA ULUSLARARASI EMEK GÖÇÜ¹

Gülşen ÇETİN AYDIN²

ÖZ

Göç eden bireylerin amacı geçimlerini sağlayabilecek bir iş alanı elde etmek ve yaşamlarını refah bir düzeyde sürdürebilmektir. Dolayısıyla göç olgusunun temelinde ekonomik göstergeler ve istihdam talebi bulunmaktadır. Göç hareketleri başlarda vasıfsız işçilerde görülürken günümüzde nitelikli iş gücüne doğru kaydığı görülmektedir. Nedeni ise, sanayiden hizmet sektörüne olan geçişin artmasıdır. Öte yandan eğitilmiş ve nitelikli iş gücüne istenildiği gibi bir çalışma alanının yaratılmaması gelişmiş ülkelere olan beyin göçünün yaşanmasına neden olmaktadır. Uluslararası boyutta görülen emek göçünün temel nedenlerinden biri küresel anlamda yaşanan ekonomik eşitsizliklerdir. Bu nedenle göç kapsamında kimi ülkeler hedef ülke olurken kimi ülkeler de terk edilmeye mahkûm ülke olarak nitelendirilmektedir. Çalışmanın önemi, göçe sebep olan itici ve çekici faktörlerin belirlenmesinde ortaya çıkmaktadır. Çalışmanın amacı, uluslararası emek göçünün toplumsal etkilerini incelemektir. Bu bağlamda çalışmada uluslararası emek göçü hareketliliği, uluslararası emek göçünün ülkelerin kalkınmasına olan avantaj ve dezavantajları, uluslararası emek göçünün toplumsal etkileri teorik olarak incelenecektir. Ayrıca, göçün toplumsal etkilerinin cinsiyet, konut, eğitim, sağlık, istihdam boyutunun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Toplum, Birey, Emek, Sosyal Politikalar.

INTERNATIONAL LABOR MIGRATION IN THE CONTEXT OF SOCIAL EFFECTS

ABSTRACT

The aim of the migrants is to obtain a living area and to sustain their lives at a level of prosperity. Therefore, the basis of migration consists of economic indicators and employment demands. While migratory movements were initially seen in unskilled workers, they are now shifting towards qualified labor force. The reason is the rising shift from industry to service sector. On the other hand, the lack of working space for the educated and qualified labor force leads to the brain drain to the developed countries. One of the main causes of labor migration in the international dimension is the global economic inequalities. For this reason, some countries are considered as target countries and some countries are considered to be doomed to leave. The importance of the study emerges in determining the push and pull factors that cause migration. The aim of the study is to examine the social effects of international labor migration. In this context, the study will examine international labor migration mobility, the advantages and disadvantages of international labor migration on the development of countries, and the social impacts of international labor migration will be investigated theoretically. In addition, it has been concluded that the social effects of migration have dimensions of gender, housing, education, health and employment.

Keywords: Migration, Society, Individual, Labor, Social Policies.

¹ Bu çalışmanın genişletilmiş özet metni “Uluslararası Emek Göçünün Toplumsal Etkileri” başlığı ile sunulmuş olup 15-16 Kasım 2018 tarihinde gerçekleşen 2. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Kongresi özet kitapçığında yer almıştır.

² Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, gulsenaydin@kmu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-8371-2251

GİRİŞ

Göç olgusu basit bir ifade ile bir bölgede yaşayan bireylerin yaşadıkları yeri terk etmeleri ya da değiştirmeleri anlamına gelmektedir. Uluslararası göç kavramı ise, bireylerin daha iyi yaşam standardına ulaşabilmek için minimum bir süre yaşadıkları ülke sınırlarının dışına çıkması memleketlerinden ayrılmalarını ifade etmektedir (Şahin ve Şen, 2021: 377; Karabıyık ve Çolpan Nart, 2021: 171). Uluslararası göç; emek göçünü, transit göçü, çevresel göçü, zorunlu göçü, insan ticareti ve kaçakçılığı, sığınmacı ve mültecilerin korunması gibi birbiriyle iç içe geçmiş ve bazı yönleri ile birbirinden ayrılmış birden fazla konuyu kapsamaktadır. Göç hareketlerinin temelinde emek göçü yer almaktadır. Bunun nedeni, dünyada küresel boyutta yaşanan ekonomik eşitsizlikler, işgücü arz ve talebinin değişkenlik göstermesidir (Toksöz, Erdoğan ve Kaşka, 2012: 11). Bireylerin göç etme tercihlerinde network etkisi oldukça yoğun hissedilmektedir. Network etkisi, özellikle işgücünün niteliğinde, istihdam sektöründe ve meslek gruplarında görülmektedir. Buradaki en önemli nokta bireylerin eğitim seviyeleri ve hangi sektörde istihdam edilebilirliğinin yoğun olduğudur (Emirhan, 2014: 618).

Göç çalışmalarının çıkış noktası genellikle rakamlar üzerinden anlamlandırılmaktadır. Çünkü, uluslararası ve küresel boyutta ele alınan göç olgusunun toplumsal etkileri yadsınamaz boyuttadır. Bu nedenle, elde edilen rakamlar içinde bulunulan dünyayı anlamlandırmak ve sürekli değişen dünyada gelecek planları yapabilmek adına oldukça önemlidir. Dünya’da 2019 yılında küresel tahminlere göre 7,7 milyar küresel nüfusun 272 milyon uluslararası göçmen bulunmaktadır. Yani her 30 kişiden biri göçmen olarak genelleştirilebilir. Bu rakam tüm küresel nüfusun %3,5’idir. 2019 yılında uluslararası göçmenlerin yaklaşık %74’ünün 20-64 yaş arası çalışma çağında olduğu görülmektedir. Cinsiyete göre dağılımına bakıldığında uluslararası göçmenlerin %52’si erkek ve %48’i kadındır. Uluslararası göçmenlerin ülkelerin gelir gruplarına göre dağılımına bakıldığında göçmenlerin yaklaşık 176 milyonu yüksek gelirli ülkelerde ikamet ettiği görülmektedir. Bu rakam, orta gelirli ülkelerde 83 milyon, düşük gelirli ülkelerde ise 13 milyon olarak kaydedilmiştir. Bu rakamlar, dünya nüfusunun küçük bir bölümünün halen göç hareketliliği içinde olduğunu göstermektedir. Öte yandan büyük bir çoğunluğun da sınır ötesi değil, ülke içerisinde göç etmektedir. (Dünya Göç Raporu, 2020: 7-11).

İnsanların gerek bireysel gerek toplumsal nedenlerle göç ettiği görülmektedir. Göç bir taraftan bireylerin yaptığı bir seçimi ifade ederken diğer taraftan bireyler için bir zorunluluk unsurudur. Dolayısıyla bireyleri göçe iten en önemli sebep insanca yaşam koşullarına sahip

olma arayışıdır. Fizyolojik ihtiyaçlarından başlayarak barınma, güvenlik, eğitim, sağlık, çalışma ihtiyaçlarını arzu ettikleri şekilde karşılayamamaları, bireyleri yeni çözüm yolları aramaya yöneltmiştir. Belirtilen bu nedenlere ülkedeki siyasi koşulların yeterli olmaması ve en önemlisi siyasi otoritelerin bireylere güven vermemesi de eklenince tüm bu faktörler bireylerin göçünü hızlandıran etmenler arasındadır.

Bu çalışma göç olgusundan başlayarak göçe yol açan faktörlerin değerlendirilmesini, emek göçü kavramına ilişkin sınırlarının çizilmesini, uluslararası emek göçü hareketliliğini, uluslararası emek göçünün ülkelerin kalkınmasına olan avantaj ve dezavantajlarını kapsamaktadır. Çalışma, göç olgusuyla ilgili kapsamlı bir çalışmadan ziyade uluslararası emek göçünün toplumsal etkilerini teorik bir çerçevede değerlendirmeyi amaçlayan bir çalışmadır. Bu bağlamda, uluslararası emek göçünün toplumsal etkileri cinsiyet, konut, eğitim, sağlık, istihdam faktörleri çerçevesinde incelenecektir.

1. Emek Göçü ve Uluslararası Emek Göçü

Göç, bireylerin buldukları bölgeden başka bir bölgeye gönüllü ya da zorunlu sebeplerle geçici/kalıcı yer değiştirme hareketleri olarak ifade edilmektedir (Ünlütürk Ulutaş, Kumaş, 2017: 450). Göç, küresel alanda yaşanan değişimleri en çok etkileyen faktör olmakla birlikte farklı biçimlerde yapılabilmektedir. Örneğin, göç eden bireyler bedenen çalışan işçi, nitelikli uzman, girişimci ve daha önce göç eden bireylerin yakınları şeklinde farklılaşmaktadır (Castles&Miler, 2008:7).

Göç olgusunun tarihsel seyrine bakıldığında, kapitalizmin egemenlik kurma talebi ve işverenlerin düşük işgücü maliyeti talebinin uluslararası emek göçüne yol açtığını söylemek mümkündür (Toksöz,2006:3). Uluslararası göç kavramı toplumları ve siyaseti şekillendiren yer değiştirme hareketinin bir parçası olarak ifade edilmektedir (Castles&Miler, 2008: 11). Göçü uluslararası alana taşıyan nokta ülke sınırlarının aşılmasıdır. Dolayısıyla uluslararası emek göçü, bireylerin çalışma talebiyle kendi ülkesinden başka bir ülkeye hareketi olarak ifade edilmektedir. Uluslararası emek göçü ile göç eden göçmen işçilerin sığınmacı ve mültecilerden ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir. Sığınmacı ve mültecilerin göç etme gerekçesi din, ırk, etnik köken, sosyal ve siyasal grubun üyesi olma gibi nedenleri kapsamaktadır. Bu nedenle emek göçünün temel amacının istihdam edilme olduğunu belirtmekte fayda vardır. Esasen göç eden bireylerin önceliği ekonomik ve sosyal alanda yer alabilmektir (Ünlütürk Ulutaş, Kumaş,2017:450).

Mevcut yaşam koşullarını iyileştirmek üzere uluslararası göç eden bireylerin göçünü, yalnızca doğduğu yerden koparak başka bir ülkeye yerleşmesi şeklinde değerlendirmek göç

olgusunu basitleştiren bir değerlendirme olacaktır. Oysa göç, yalnızca bireyin kendisini değil aynı zamanda kendinden sonraki kuşakları da etkisi altına alan bir kavramdır. Toplu yapılan bir eylem olması sebebiyle de göç alan ve göç veren toplumları etkilemektedir. Çünkü göç, toplumsal dinamikleri etkileyen ve geliştiren bir olgudur (Castles&Miler: 2008:29-30).

Sanayi devrimi sonrası ortaya çıkan yeni sınıflar, yeni iş kollarının sayıca artışı, özellikle bedenen çalışmanın yerini beyin gücünü kullanmaya yönelik iş alanlarının artmasına yol açmıştır. Özellikle eğitim alanında meydana gelen sürekli gelişim değişimi zorlamıştır. Bireyler ilgi alanlarına göre yüksek eğitim alarak uzmanlaşmakta ve kendilerini sosyal gelişmenin içinde bulmaktadır. Yoğunluklu olarak gelişmiş ülkelerde meydana gelen uzmanlaşma ile birlikte istihdam imkanları da yükselen bir grafik çizmiştir. Belirtmek gerekir ki, bu yükselişin en temel nedeni gelişmiş ülkelerin beşerî sermayeye fazlaca önem vermesidir (Erkal, 1980:73).

Uluslararası emek göçü göçmenlerin niteliğine göre sınıflandırılmaktadır. Niteliğine göre, niteliksiz işgücü göçü ve beyin göçü olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Niteliksiz işgücü, zorlu çalışma koşullarının yanı sıra işten atılma durumuyla karşı karşıya kalan bir grubu ifade etmektedir. Niteliksiz işgücü olarak göç eden bireyler genelde göç ettikleri ülkenin ikincil iş olarak nitelendirdikleri işlerde istihdam edilmektedir. Beyin göçü ise, eğitilmiş, yetenekli ve nitelikli bireylerin istihdam talebi, yüksek ücret talebi, teknolojik gelişmeleri takip etme, araştırma ve geliştirme faaliyetlerini gerçekleştirme amacıyla bir ülkeden diğerine geçme hareketi olarak ifade edilmektedir. Bu nedenle beyin göçü “ilim personeli korsanlığı” olarak da ifade edilmektedir. Beyin göçüne neden olan faktörler ekonomi alanında yaşanan eşitsizliklerdir. Beyin göçü, II. Dünya Savaşı sonrası sanayi alanında yaşanan yenilik ve gelişmeler ve bireylerin bilime olan ilgilerinin artmasıyla hızlanmıştır (Ünlütürk Ulutaş, Kumaş,2017:451-453; Erkal,1980:76).

Küreselleşmenin etkisiyle bilginin kolay erişilebilir olması nitelikli bireylere olan ihtiyacı arttırmıştır. Esasen nitelikli işgücüne sahip olarak toplumsal gelişme ve ilerlemenin gerçekleşebileceği düşüncesi yaygındır. Beyin göçü kavramının ilk kez 1960’lı yıllarda kullanılmaya başlandığını görmekteyiz. Nitelikli göçün yönü az gelişmiş ülkelere doğru olmuştur (Bozkurt,2005:241-242). Beyin göçüne ihtiyaç duyan ülkeler özellikle ABD, gerekli gördüğü alanlara nitelikli bireyleri dâhil edebilmek adına özel vize kolaylıkları sağlamaktadır (Bozkurt,2005:248). Ayrıca vergi indirimlerinin sağlanması, girişimcilik ile ilgili çalışmaların desteklenmesi ve diplomalarda denkliğin sağlanması için yapılan çalışmalar da göçü destekleyen faktörlerdir (Ünlütürk Ulutaş, Kumaş, 2017:453).

2. Uluslararası Emek Göçüne Yol Açan Faktörler

Geçmişten günümüze yaşanan tüm toplumsal olaylarda olduğu gibi göçün de tek bir sebebi yoktur. Ekonomik faktörler, yaşanan iç savaş ve çatışmalar, çevresel faktörler ve ulus-ötesi ağlar uluslararası emek göçüne sebep olan faktörler arasında değerlendirilmektedir. Uluslararası emek göçüne neden olan en önemli faktör bireylerin yaşadıkları ülkeden daha iyi koşullarda istihdam imkânı elde etmesidir. İlk olarak istihdam imkânlarının, ücret seviyelerinin, işgücü taleplerinin ekonomik anlamda göçe sebep olan faktörler arasında olduğunu söylemek mümkündür. Belirtilen faktörler itici güç kategorisinde sınıflandırılmaktadır. Öte yandan göç alan ülkelerde niteliksiz işgücünün varlığı ve düşük ücret talepleri de ekonomik faktörler arasında değerlendirilmektedir. Ekonomik faktörler yalnızca hizmet sektöründe değil aynı zamanda tarım sektöründe de etkili olmaktadır. Toprağın paylaşımında yaşanan adaletsizliklerin de bir grup iş gücünü göçe zorladığı ifade edilmektedir. Göç alan ülkede dini ve etnik kökenli yaşanan iç savaş ve çatışmalar da uluslararası emek göçüne sebep olmaktadır. Nedeni ise, bireylerin yaşadıkları ülkede özgürlüklerini tam anlamıyla kullanamamaları, ayrımcı muamelelere maruz kalmalarıdır. Çünkü birey sahip olduğu hakların ihlal edildiği bir durum ile karşı karşıya kalmaktadır. Öte yandan yaşanan olağanüstü doğa olayları da çevresel faktörler kapsamında olup göçe neden olmaktadır. Örneğin deprem, sel gibi doğa olaylarının bireylerin yaşadığı yerleri tahrip etmesi ve yaşanamaz hale getirmesi, bireylerin daha güvenli bir yaşam alanı arama ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Ulus-ötesi ağlar faktörü ise, göç eden bireylerin herhangi bir konuda bilgi alabileceği sosyal sermayesini ifade etmektedir (Ünlütürk Ulutaş, Kumaş, 2017: 450, 459-460).

Bunun yanı sıra itici ve çekici faktörlerin altında objektif ve sübjektif nedenler yatmaktadır. Bireylerin göç etme kararını direkt etkileyen faktörler nesnel faktörlerdir. Örnek olarak, ülkenin kabul edilebilir ya da tercih edilebilir bir işgücü politikasına sahip olmaması, bireylerin almış oldukları yabancı eğitimin kendilerine bir prestij yaratmamasını söylemek mümkündür. Öznel faktörler ise o ülkenin kontrolü dışında ortaya çıkan ve çoğunlukla ülkenin yapısı ile ilgili olan faktörlerdir. Teknolojik ve bilimsel geleneğin o ülkede yer edinmemiş olması gibi nedenler örnek gösterilebilir. Ancak belirtelim ki, bu faktörler kısıtlı bir zaman ve mekân içinde değerlendirilmelidir. Aksi takdirde bu faktörler yanlış bir izlenime sebep olabilir. Dolayısıyla bazı çekici ve itici faktörler genel kabul görmüş nitelikte olup, göç etmek isteyen kişilerin bireysel arzusuna bağlı olmadığı gibi bazıları da bireysel istek ve arzular çerçevesinde şekillenmektedir (Aytaç ve Çetin Aydın, 2019: 76).

Son yıllarda göç olgusuna ilişkin farklı kavramsallaştırmalardan bahsedilmektedir. Bunlar, göçün küreselleşmesi, hızlanması, farklılaşması ve kadınsılaşması ve göçün siyasallaşmasıdır. Kavramsallaştırmanın nedeni ise, ekonomik, toplumsal ve siyasal alanda yaşanan değişimlerdir. Göç olgusundan etkilenen kesim giderek artıyorsa burada göçün küreselleşmesinden bahsetmek mümkündür. Bir bölge önce olduğundan daha fazla göç alıyorsa kaynaklarının sınırları genişlemiştir. Dolayısıyla farklı kültürlerden yapılan göçleri karşılayabilen bir alanı mevcuttur. Sınırların genişlemesi göçün hızlanmasına yol açan bir faktördür. Sayıca daha fazla kişinin göç etmesi, göç edilen ülke politikalarını ve o ülkenin yaşadığı sorunları arttırıcı niteliktedir. Yaşanan gelişmeler aynı zamanda göçü farklılaştırmaktadır. Bu farklılaşma göçün beyin göçü mü, sığınmacı mı, mülteci mi olduğu ile ilişkilendirilmektedir. Göç etme amacı aynı zamanda göçün niteliğini de belirtmektedir. Cinsiyet faktörü doğrultusunda bakıldığında ise göçün kadınsılaştığı belirtilmektedir. Göç tarihine bakıldığında başlangıçta göçü ilk erkeklerin başlattığını ve aile kapsamında kadının göç ettiği görülmektedir. Ancak 1960-1970’li yıllardan bu yana kadının da göç hareketliliğinde yer aldığını görmekteyiz. Bunun nedeni kadınların çalışma hayatındaki yeri ile ilişkilendirilmektedir. Küreselleşmenin etkisiyle kadınların çalıştığı alanlarda ihtiyaç duyulan işgücü talebindeki artış kadın emeğinin de göç ettiği gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca, ev hizmetlerinin yanı sıra eğlence endüstrisinde de kadınlara yönelik talebin arttığı görülmektedir. Son olarak göçün siyasallaşması uluslararası alanda izlenen politikalar ve yapılan ikili anlaşmalar ile ilgilidir. Meydana gelen her uluslararası göç hareketi ulusal politikaları etkilemektedir (Castles & Miler, 2008: 12-13, Abadan Unat, 2006: 365). Son yıllarda özellikle emekli göçü kavramı ile de karşılaşılmaktadır. Emeklilerin yaşamının daha kolay olduğu ülkeleri tercih etme nedenlerinden biri de iklim koşullarının uygunluğu olmuştur (Abadan Unat, 2006:366).

3. Emek Göçünün Toplumsal Etkileri

3.1. Cinsiyet Faktörü

Emek göçü uluslararası boyutuyla toplumsal cinsiyetçi bir akımın ön plana çıkmasına yol açmaktadır. Özellikle aile içindeki cinsiyetçi roller ve bakım konusu, istihdam alanı ve diğer sorumluluklar çerçevesinde şekillendirmek mümkündür (Gökbayrak, 2009: 56). Oysa göç literatürü incelendiğinde kadınların genellikle erkekleri takip eden konumda olduğu belirtilmektedir. Kadınların göçünde aile unsuru önemli bir yer almaktadır. Toplumda yaygın kanı cinsiyete dayalı iş bölümü olduğu üzerinedir. Kadının yeri evi ve en büyük görevi ev işleri ve ailevi sorumluluklarını yerine getirmesidir. Dolayısıyla bu düşünce aynı zamanda çalışma

hayatında kadına karşı olan tutumu da belirlemektedir. Bu doğrultuda kadınların genellikle vasıf gerektirmeyen temizlik, yemek ve ütü yapmak, terzi gibi işlerde çalıştığı görülmektedir (Toksöz, 2006: 83-85). Genelde vasıf gerektirmeyen bu işleri, vize süresi dolan ve kayıt dışı çalışmak zorunda kalan göçmen kadınlar yapmaktadır (Push, 2013: 125).

Yaygın görüş kadınların göç serüveninin uzun yıllar sonrasında başlamasıdır. Oysa 1960'lı yıllardan itibaren kadın göçmen işçilere olan talep artış göstermiştir. Paketleme, temizlik, gıda, kimya, otomotiv gibi sektörlerde kadın işçilere ihtiyaç duyulmaktaydı (Abadan Unat, 2006: 162-163). Kadın işçilere duyulan bu ihtiyaç endüstrileşmenin bir göstergesi olmuştur. Endüstrileşme kadınların çalışma hayatına katılımını desteklemiştir. Aynı zamanda geleneksel toplumlardaki kadının yerinin ev olduğu düşüncesini yıkmıştır. Dolayısıyla göç olgusu kadının statüsünde önemli değişikliklere sebep olmuştur. Göçmen aileler, gittikleri ülkenin kültüründen etkilendikleri için kadına yönelik düşünceleri de değişiklik göstermiştir. Örneğin daha eşitlikçi bir yaklaşımı benimsemeleri, gelişime açık olmaları gibi bir tutum değişikliğine gidildiği gözlenmiştir (Abadan Unat, 2006: 167-168).

Günümüzde kadınların göç hareketleriyle ilgili farklılaşmanın yaşandığını söylemek mümkündür. Özellikle ev işleri dışında kadınların eğlence sektörü ve seks ticaretinde istihdam edildiği görülmektedir. Bu durum kadınların ekonomik alanda sömürü unsuru olduğunu kanıtlar niteliktedir. Kadın göçmenlerin özellikle insan onuruna yaraşmayan bu tür işlerde kullanılması kadını toplumda değersizleştiren bir durumdur. Öte yandan bu kadınlar yasa dışı yollardan göç ettikleri için değer kaybı, sosyal güvence eksikliği ve kayıt dışı çalışmayı kabul etmiş sayılmaktadır (Abadan Unat, 2006: 380; Dedeoğlu, 2011: 34). Kadınların ve çocukların çalışma hayatına girmesi çoğunlukla kayıt dışı istihdamın yaygın hale gelmesi ile gerçekleşmiştir (Lordoğlu,2015:40). Bununla birlikte belirtelim ki, göç eden kadınların hepsi güvencesiz ve vasıf gerektirmeyen işlerde çalışmamaktadır. Özellikle eğitim seviyesi yüksek kadınların göç ettikleri yerde mesleki gelişimlerine katkıda bulunabileceğini düşündükleri işlerde çalışma fırsatı da yakalamaktadır. Dolayısıyla çalışma hayatında bu şekilde yer almaları onlara iş tatmini imkânı da sunmaktadır. Yaşadıkları bu tatmin kendilerine olan özgüvenlerini arttırmakla birlikte kadınlara yönelik toplumdaki bakış açısının da olumlu yönde değişmesine katkıda bulunmaktadır (Toksöz, 2006: 86).

3.2. Konut Faktörü

Toplumda yaşayan herkesin ortak amaçlarından biri güvenli olduğunu düşündüğü bir yerde yaşaması ve hayatını sürdürmesidir. Konut, bireylerin bu ihtiyaçlarını temel düzeyde karşılamaktadır. Bireyler konut ile yalnızca fiziksel bir barınma sağlamayıp aynı zamanda sağlık, güvenlik ve özellikle de özel yaşam alanlarını koruma altına almaktadır (Doğan, 2016: 301-311). Göç eden bireyler ise, barınma ihtiyacını karşılamada zorluk yaşamaktadır. Çünkü barınmak için gereksinim duydukları konuta kolay ulaşamamaktadırlar. Bunun en önemli sebebi sosyal dışlanma ve ötekileştirilmeleridir. Konut kiralama, komşularla ilişkiler göçmen bireylerin en temel sorunları arasında değerlendirilmektedir. Göç eden bireyler güven duyulmama, aşağılanma ve küçük düşme ve hor görülme gibi davranışlara maruz kalmaktadır. Öte yandan iletişim sorunları nedeniyle yanlış anlaşılma ve zaman zaman da şiddet davranışıyla karşı karşıya kalmaktadırlar (Dedeoğlu, 2011: 44). Belirtildiği gibi barınma ya da diğer bir deyişle konut meselesi göçün başlarında ve göç ettikten sonra bireyleri etkileyen en önemli faktördür (Boucher vd., 2015: 189). Ayrıca, uluslararası emek göçünün en büyük maddi etkisi işçi dövizleri konusunda olmaktadır. İşçiler, özellikle göç ettikleri ülkede yaşayan aile fertlerinin konut ihtiyaçlarının giderilmesi ve mevcut koşullarının iyileştirilmesi için dövizleri kullanmaktadır. Bu şekilde göç alan ülkede yaşayan aile bireylerinin sermayelerine destek olabilmektedir (Ünlütürk Ulutaş, Kumaş, 2017: 461).

3.3. Eğitim Faktörü

Göç eden bireylerin göç ettikleri bölgede varlıklarını sürdürebilmeleri ve çalışabilmeleri, uyum sağlayabilmeleri ve statü elde edebilmeleri için eğitim faktörü büyük öneme sahiptir (Akar, 2016: 109). Göç olgusu, yalnızca istihdam kaynaklı ya da ekonomik güç kaynaklı değildir. Emek göçüne sebep olan diğer faktörde göç veren ülkelerin eğitim politikalarıdır. Politik güçlerin izlediği eğitim politikalarının göçe sebep olan itici güçler olduğu ifade edilmiştir (Bozkurt, 2005: 241-242). Eğitim faktörü genellikle beyin göçünde daha çok ön plana çıkmaktadır. Çünkü beyin göçü, insan gücü açığı olan ve bu açığı kapatmak zorunda olan gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarına olumsuz etki yapmaktadır. Bu sebeple birlikte göç gerekçesiyle eğitim maliyetleri de artacağı için gelişmekte olan ülkelerin eğitime ayırdığı payın etkisi azalacaktır. Dolayısıyla kıt kaynaklarla gelişme göstermek isteyen ülkelerin göç faktörü ile büyük kayıplar yaşayacak olması muhtemeldir (Erkal, 1980: 75).

Özellikle göç veren ülkelerde eğitim odaklı istihdam ilişkisinin yerleşmemiş olması, istihdam edilebilirliği de olumsuz yönde etkilemektedir. Örneğin, bir alanda mezun olan birey sayısı istihdam kapasitesinden fazla olduğunda, bu durum istihdamın kalitesini de düşürecektir.

Bireyler mezuniyetleri dışındaki alanlarda çalışacak ve dolayısıyla da beklediklerinden daha düşük ücret alacaklardır. Eğitim ve istihdam alanında yaşanan bu sorunlar göç edilecek ülkelerdeki daha iyi çalışma koşullarını, yüksek ücret beklentisini karşıladığı ve gelecek kaygısını azalttığı için cezbedici hale getirmektedir (Ünlütürk Ulutaş, Kumaş, 2017: 453).

Eğitimli bireylerin özellikle yaşadıkları ülkede araştırma yapmaya ayrılan kaynakların yetersizliği sebebiyle de göç ettiğini görmekteyiz. Bireyler özellikle eğitim aldıkları ülkelerde kalmak istemektedir. Kaynak yetersizliğine, ülkede uygulanan katı bürokratik prosedürler de eklendiğinde bilim insanlarının araştırma yapmakta zorlandığı gerçeği ortaya çıkmaktadır. Bireyler bu nedenle göç etme düşüncesi taşımaktadır (Bozkurt, 2005: 250).

Eğitim faktörünü göç veren ülke açısından değerlendirdiğimizde iki farklı durum ile karşı karşıya kalınmaktadır. Göç veren ülkeler, belli bir süre eğitim yatırımı yaptığı bireyleri istihdam sorunu nedeniyle elinden kaçırmaktadır. Dolayısıyla bu durum göç veren ülkenin ekonomisini olumsuz etkilemekle birlikte o ülkeye nitelikli işgücü kaybı da yaşatmaktadır. Öte yandan tersi bir durum da söz konusudur. Örneğin, göç eden bireylerin hedef ülkede edindikleri bilgi ve deneyimlerini kendi ülkesine geldiğinde paylaşması da kalkınma etkisi yaratmaktadır (Ünlütürk Ulutaş, Kumaş, 2017: 461).

Göç eden bireylerin yaşadıkları bir başka sorun ise, çocuklarının eğitimidir. Göç hareketlerinden etkilenen bir grup olan çocuklar ve gençler özellikle eğitim konusunda sorun yaşamaktadır. Ebeveynler ise çocuklarının en iyi koşullarda eğitim almasını ve iyi bir eğitim sürecinden geçmesini arzu etmektedir. Akar (2016), yurtdışına göç eden bir nesil üzerine yaptığı çalışmada eğitim alanında yaşanan sorunları özetlemiştir. Bu sorunlar 6 temada belirtilmekle birlikte ana temaları da kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. İlki dil sorunudur. Göç edilen ülkenin dilini bilmemek ya da kısmen bilmek en temel problem olarak değerlendirilmiştir. Çocukların göç ettikleri ülkenin dilini bilmemeleri nedeniyle yaşadıkları zorluk, onları kendi içinde yaşamaya ya da sadece birlikte göç ettikleri yakınlarıyla iletişim kurmaya zorlamaktadır. Bu durum göç eden bireylerin yabancılaşma sorunuyla karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir. İkincisi, eğitim yapısını bilmemekten kaynaklanan akademik sorunlardır. Dersin anlaşılmasında ve dolayısıyla derse çalışmama problemini beraberinde getirmektedir. Ders ile ilgili yetersizlik aynı zamanda derste başarısız olmaya ya da sınıf tekrarına yol açtığı gibi bireylerin doğru alana yönelememesine neden olmaktadır. Üçüncüsü, okul yöneticilerinin olumlu/olumsuz tavır ve davranışlarıdır. Bireye yabancı olduğunu hissettirmek, ayrımcılık yapmak, sınavlarda farklı muamele yapmak ve olumsuz şakalar yapmak gibi davranışlar olumsuz görüşleri oluşturmaktadır. Dördüncüsü, aile desteği

sorunlarıdır. Ebeveynlerin göç edilen ülkenin eğitim sistemini bilmemesi, doğru okula yönlendirememesi, eğitim haklarını bilmediğinden çocuğunun haklarını savunamama ve destek olamama gibi sorunları barındırmaktadır. Beşincisi, iletişim ve uyum sorunlarıdır. Esasen tüm bu sorunlar temel bir soruna işaret etmektedir. Bireyin eğitim kaynaklı psikolojik sorunlar yaşamasıdır. Özgüven ve motivasyon kaybı, mutsuzluk, yabancılaşma gibi sorunları da beraberinde getirmektedir (Akar, 2016:112-113; Abadan Unat, 2006: 198).

3.4. Sağlık Faktörü

Göç eden bireyler gittikleri ülkenin işgücü piyasasında yer almıyorsa bu durum yalnızca ekonomik bir eksikliği değil aynı zamanda sosyal güvence eksikliğini de beraberinde getirecektir. Dolayısıyla o ülkenin sosyal güvenlik sistemine dahil olamamaları sağlık alanında yaşamaları muhtemel sorunların da habercisidir. (Lordoğlu, 2015: 40). Göç olgusu ile birlikte göç eden bireyler sağlık alanında da sosyal dışlanma davranışıyla karşı karşıya kalmaktadır. Göç ettikleri ülkenin sağlık sistemine dahil olmadıkları için sağlık hizmetlerinden faydalanamamaktadırlar. Öte yandan tedavi olabilmek için özel sağlık hizmeti satın almak zorunda kalmaktadırlar. İçinde buldukları bu durum göçmenleri ekonomik olarak da etkilemektedir. Temel amaçları ekonomik güç elde etmek olan göçmenler, sağlık alanındaki problemler nedeniyle elde ettikleri gelirin büyük çoğunluğunu sağlık giderlerine ayırmak zorunda kalmaktadır. Göçmenlerin bulduğu başka bir çözüm yolu ise geleneksel yöntemlerle iyileşmeyi beklemeleridir (Dedeoğlu, 2011: 43; Etiler vd, 2010: 93). Sosyal güvence eksikliği nedeniyle göçmenlerin karşılaştıkları dışlanmışlık sağlık alanındaki hizmetlerden faydalanamamalarının temel sebeplerinden biridir. Sağlık hizmetlerini kullanabilmek genelde vatandaşlık kapsamında değerlendirildiği için göçmen bireyler bu noktada kapsam dışı kalmaktadır (Koray, 2018: 362). Eğitim faktöründe özellikle çocukların ve gençlerin eğitimi ile ilgili vurgu yapılmıştı. Sağlık faktöründe ise yaşlıların ele alındığını görmekteyiz. Bunun nedeni, göç eden yaşlıların sağlık hizmetlerine daha çok ihtiyaç duymasıdır (Aslan vd., 2018: 24).

Yapılan çalışmalarda özellikle kötü koşullarda kayıtdışı ve güvencesiz işlerde çalışan kadınların bedensel rahatsızlıklarının yanı sıra ruhsal sağlıklarının da bozulduğu belirtilmektedir (Etiler vd, 2010: 93). Oysa Dünya Sağlık Örgütü'nün yaptığı sağlık tanımında yalnızca bir hastalığın olmaması değil aynı zamanda ruhsal, bedensel ve sosyal açıdan tam bir iyilik hali olduğu vurgulanmaktadır. Bu hak evrensel bir niteliğe sahip olması açısından yaşama hakkının bir uzantısı olarak nitelendirilmelidir. Göçmen bireyler gerekçeleri her ne olursa olsun başka bir ülkeye göç ettiklerinde de bu haklarını kullanabileceği düzenlemelerin varlığına yer

verilmeli ve göçmen bireyler sağlık haklarını kullanabilmeleri konusunda mağdur edilmemelidir. Bu konuda en büyük sorumluluk devletlere verilmiştir.

Sağlık hakkı her ne kadar bireysel bir hak gibi düşünülse de aslında toplumdaki sosyal eşitsizliklerin yaşandığı en önemli alandır (Etiler vd, 2010: 100). Dolayısıyla eşitsizliklerin azaltılması ve toplumsal refahın sağlanması adına göçmenlerin sağlık alanında yaşamış olduğu sosyal dışlanmanın etkisinin azaltılması için sağlık hizmetlerine erişimin sosyal haklar çerçevesinde düzenlenmesi gerekmektedir. Çünkü sağlık alanındaki sosyal dışlanma giderek göç edilen yeri ve yerli halkı da etkiler hale gelecektir. Uluslararası Af Örgütü de göçmen bireylerin çalışma koşullarının yanı sıra sağlık ve eğitim hizmetlerini almaları konusunda kötü muamele ile karşılaştıklarını belirtmektedir. Dolayısıyla göçmen bireyler, özellikle sağlık alanında istismara uğramalarıyla birlikte aynı zamanda kendilerine sunulan hizmeti sorgulamaksızın kabul eden konumundadır. Üzücüdür ki Avrupa'nın göçmen emeğine bakışını şu cümleler özetlemektedir. "Emeğini bize getiriyorsan, buyur, gelebilirsin; ama, sağlık hizmeti alman gerekiyorsa ya da aile birleşimini talep ediyor, yani üretken olmayan aile üyelerini de getirmek istiyorsan o zaman kapılarımız sana kapalı olacak" (Yılmaz, 2005: 6).

3.5. Kültür Faktörü

Göç sürecinde kültürün etkisi de unutulmamalıdır. Bireyler eşitsiz ve ayrımcı uygulamalara maruz kaldıkça kültürel bir kimliğe ait olma ihtiyacı da duymaktadır (Abadan Unat, 2006: 68-69). Dil ve kültürün yalnızca iletişim kurmayı değil etnik bir bağlılığın da simgesi olarak nitelendirildiğini söylemek mümkündür. Çünkü her ikisi de kuşaktan kuşağa aktarılarak sürdürülebilmektedir (Castles&Miler, 2008: 360). Bir ülkeden diğerine göç eden bireyler, genellikle yaşadıkları ülkede dışlandıklarını düşünerek bir başka ülkeye gitmenin yollarını aramaktadır. Bireylerin bu deneyimi aynı zamanda sahip oldukları değerleri yeniden gözden geçirmelerini ve sorgulamalarını gerektirmektedir. Dolayısıyla göç edilen ülke için de aynı sorun devam etmektedir. Gerek göç veren gerekse göç alan ülkelerde toplumsal değişimlerin yaşandığını söylemek mümkündür (Koray, 2018: 359).

Göç edilen yer ile göç ettikleri yerin kültürel özelliklerinin aynı olmaması göç eden bireyleri sosyal dışlanma davranışı ile karşı karşıya bırakmaktadır. Sosyal dışlanma, sosyolojik bir kavram olmaktan daha çok politik bir kavramdır. Ülke uygulamaları bunun en güzel dayanağıdır. Kavram "1970 ve 1980'de Fransa'da sosyal güvenlik sistemi dışında kalan bazı marjinal grupların durumunu tanımlamak, bu grup içinde yaygın hale gelen işsizlik ve yoksullukla birlikte grubun sosyal dışlanmasını ve kırılmasını analiz etmek için kullanılmıştır." Dolayısıyla sosyal dışlanma, toplumsal, kültürel ve siyasi etkinliklere dahil

olamama anlamı taşımaktadır. Sosyal dışlanmadan en çok etkilenen kesim düzensiz göç edenlerdir. Çünkü bu kişiler kendi ülkelerinin yasaları nedeniyle gittikleri ülkede yasa-dışı bir pozisyonda bulunmaktadır. Yasa dışı konumları da her türlü riske açık oldukları anlamına gelmektedir (Dedeoğlu, 2011: 29).

Dünyada göç kavramı sosyal ve psikolojik çerçeveden bakıldığında kültür, entegrasyon, asimilasyon ve uyum süreçleri gibi kavramlarla birlikte ele alınmaktadır. Asimilasyon, göçmen bireylerin göç ettikleri yerin kültürü içerisinde kendi kültüründen vazgeçişini ifade etmektedir. Öte yandan asimilasyon yaklaşımının diğer tarafını çok kültürlülük kavramı doldurmaktadır. Teknolojik gelişmeler ve küreselleşmenin etkisiyle birlikte artan göç hareketleri asimilasyon kavramını eriterek çok kültürlülük kavramına getirmiştir. Çok kültürlülük anlayışının yerleşmesi göç eden bireylerin yaşadığı ayrımcı ve çatışmacı tutumların yumuşatılmasını ve din, dil, etnik kökenleri ne olursa olsun bir arada yaşayabilmenin önünü açmıştır. Benzer bir ifadeyi entegrasyon kavramını açıklamak için de kullanmak mümkündür. Entegrasyon, göç sonrası uyum ve bütünleşmeyi ifade etmektedir. Aynı zamanda bireylerin birbirinden farklı beklenti ve uygulamalarını da kapsamaktadır. Kısacası göç, bireysel farklılıklar olsa da toplumsal ve psikolojik bir uyum içinde bireylerin birbirlerini kabullenmeyi öğrendiği bir ortam yaratmaktadır (Sirkeci vd, 2015: 2-3).

3.6. İstihdam Faktörü

Küreselleşme ile birlikte artan yer değiştirmeler istihdam açısından da bazı sonuçlar doğurmaktadır. Göçmen bireyler genellikle göç ettikleri ülkenin emek yoğun alanlarında çalışma imkânı bulmaktadır. Ancak göç edilen ülke emek yoğun işleri iş gücünün ucuz olduğu ülkelere kaydırduğunda göçmen işçiler dışlanma davranışıyla karşı karşıya kalmaktadır. Dolayısıyla göçmen işçiler, iş güvencesinin daha az olduğu ve işlerin güvenli olmadığı alanlarda çalışmak zorunda bırakılmaktadır (Koray, 2018: 361). Göç unsurunun ekonomik boyutunda bireylerin daha iyi koşullarda istihdam edilebilme ve daha yüksek ücretler kazanabilme arzusu bulunmaktadır. Bu arzunun en büyük nedeni ülkeler arası yaşanan gelir eşitsizliği sorunudur (Şahin ve Şen, 2021: 377).

Göç eden bireyler gittikleri ülkelerde iş gücü hareketliliği yaratmaktadır. Bu durum özellikle rekabeti arttırarak verimlilik artışına yol açmaktadır. Göç eden bireyler hedef ülkenin vatandaşlarının çalışmak istemedikleri alanlarda, ikincil işler olarak adlandırılan alanlarda çalışmaktadır. Bu işler ağır ve tehlikeli olmasının yanında düşük ücretli ve mevsimsel işlerdir. Esasen bireylerin bu işlerde çalışma gerekçeleri, sahip oldukları diplomanın gittikleri ülkede geçerli olmaması, o ülkenin diline hâkim olmamaları, bağlantılarının olmaması dolayısıyla

kendilerine uygun iş imkânı elde edememeleri, kısacası ayrımcı davranışlara maruz kalmalarıdır. Ayrımcı davranışlara neden olan başka bir faktör ise, göçmen işçilerin ücretler üzerindeki etkisidir. Göçmen işçiler emek arzının yükselmesine ve dolayısıyla emek gelirinin düşmesine sebep olmaktadır (Ünlütürk Ulutaş, Kumaş, 2017: 462).

Göçe neden olan faktörler arasında bireylerin mesleklerinde kendilerini daha iyi geliştirebilecekleri ve kariyer fırsatları sunan yerlere yönelmesi, yüksek ücret talepleri ve buna bağlı olarak düşük vergilendirme göçün cezbedici yönleri olarak değerlendirilmektedir (Bozkurt, 2005: 249). Göç eden bireylerin temelde amacı, kendileri için daha iyi yaşama ve çalışma koşulları yaratmaktır (Bozkurt, 2005: 253). Emek piyasasında göçmen işçilerin tercih edilmesinin nedeni, piyasanın ihtiyaçlarını ucuz emek ile karşılama arzusudur. Ancak emeğin giderek daha eğitilmiş ve nitelikli hale gelmesi bu durumun değişmesine yol açmıştır. Bununla birlikte nitelikli bireylerin göçü, teknoloji transferinin gerçekleştirilmesi ve vasıflı iş gücünün artırılması için bir fırsat olarak değerlendirilmektedir (Castles&Miler, 2008: 329-330).

4. Yöntem

Göç olgusu, birden fazla konuyu kapsamaktadır. Bunlardan en önemlisi göçün emeğe etki eden boyutlarıdır. Bunları istihdam, eğitim, sağlık boyutları takip etmektedir. Bireylerin insanca bir yaşam sürdürebilmelerinin altında yatan en önemli olgu, insan onuruna yaraşır bir yaşam sürdürebilmesidir. Bireylerin yaşam kalitesini arttıran unsurların karşılanamıyor olması onları daha iyi yaşam yerleri aramaya sevk etmektedir. Göç olgusu, tam da burada karşımıza çıkmaktadır. Bu düşünceden hareketle, bireylerin göç hareketini başlatmalarında bazı itici ve çekici faktörlerin ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Göç olgusu bu faktörler doğrultusunda ve özellikle de çalışma ilişkileri boyutuyla değerlendirildiğinde emek kavramı büyük önem kazanmaktadır. Çalışmada emek ve karşılaştığı sorunlar, göç ile yaşam şartlarının iyileştirileceği düşüncesi, bireylerin daha iyi eğitim alma arzusu boyutuyla değerlendirmedeki amaç çalışmanın diğer çalışmalardan ayırt edici yönünü oluşturmaktır. Çalışma, göç olgusuyla ilgili kapsamlı bir çalışmadan ziyade uluslararası emek göçünün toplumsal etkilerini teorik bir çerçevede değerlendirmeyi amaçlayan bir çalışmadır. Bu gerekçeden hareketle çalışma nitel bir çalışma olarak ele alınmıştır. Çalışmada, genel anlamda göç ve uluslararası göçü konu alan çalışmaların yer aldığı literatür incelenecek olup elde edilen bulgular doğrultusunda bir değerlendirme yapılacaktır.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Uluslararası emek göçü ülke sınırlarının aşılması ile gerçekleşen bir göç hareketidir. Bireylerin kaynak ülkeden hedef ülkeye göç etme sebepleri arasında buldukları ülkede

yaşanan ekonomik, kültürel, siyasal ve toplumsal sorunlar yer almaktadır. Dolayısıyla yaşanan bu sorunlar bireyleri farklı yerler bulma arayışlarına yönlendirmektedir. Özellikle ülkenin gelişmişlik seviyesi ve çalışma hayatına katılım oranı bu arayışları hızlandıran ya da yavaşlatan faktörlerdir (Kumaş, Ünlütürk Ulutaş,2017:494). Bireylerin göç etmelerindeki temel düşünce istihdamdaki statülerini ve güvencelerini arttırarak karşılaştıkları riskleri azaltmaktır. Göç eden bireylerin göç hareketlerinin başlangıcını bu düşünce oluşturmaktadır. Ülkemiz 1960'lı yıllarda askeri müdahale sonrası ekonomik alanda yaşanan sıkıntılar nedeniyle Batı Avrupa'ya göç verdiği için göç veren ülkeler sınıfında değerlendirilmiştir. Esasen o yıllarda yaşanan göç, ekonomik sıkıntıların ortadan kaldırılmasına yönelik "demografik bir çözüm" yolu olarak da ifade edilmiştir. Son yıllarda ise, bu sıfatı değişmiş ve göç alan ülke kategorisinde yer almaktadır (Abadan Unat, 2006:1).

Göç olgusunun gelişmekte olan ülkelere bazı avantajlar sağlamaktadır. Bunlardan ilki, göç veren ülkeye döviz girdisinin yapılmasıdır. Bu durum, uluslararası işçi gelirlerinin artış göstermesi ile ilişkilendirilmektedir. Diğeri ise, göçün hedef ülkelere kaynak sağladığı yönünde bir düşüncedir. Nitelikli bireyler göç ettikleri ülkelere kendi ülkelerine bilgi akışını sağlayabilecek birer kaynak olarak görülmektedir. Dolayısıyla göçün göç veren ülkeler açısından ekonomiye katkı sağlayabileceği yönleri de mevcuttur. Göç hareketlerinin azaltılması yönündeki çözüm önerilerini ele alacak olursak, ekonomik gücü yerinde olmayan ülkelerin istihdam yapısına uygun işgücü planlaması yapılması gerekmektedir (Bozkurt, 2005: 246).

Eğitim politikaları göçü engelleyen faktörler arasında değerlendirilmektedir. Elbette eğitim politikalarının ülkenin ihtiyaç duyduğu alanlara yönlendirilmesi faydalı olacaktır. Bu sayede göç veren ülke, kendi nitelikli personelini elinde tutabilecek ve nitelikli işgücünün göç etmesini engelleyebilecektir. Ülke imkanlarının elverişli olmadığı alanlarda dışarıdan uzman desteğinin kabul edilmesi de gelişimi hızlandıran faktörler arasında değerlendirilmektedir. En etkili yöntemin ise, beyin göçünden vergi alınması olduğu inancı ağırlıktadır. Ülkeler bu şekilde eğitim alanında yapmış olduğu kamu harcamalarını karşılayabilme şansı elde edeceklerdir (Toksöz,2006:238-240). Öte yandan uluslararası göçü azaltmak için az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin kendi emek güçleri ve nüfus artışlarına paralel bir şekilde sürdürülebilir kalkınma politikaları izlemeleri gerekmektedir. Bu politikaların birden değil aşamalı olarak hayata geçirilmesi gerektiği unutulmamalıdır. Bir diğer faktör ise, ülkelerin birbirlerine kalkınma desteği vermesidir. Özellikle istenmeyen göç hareketleri ülkelerin kendi aralarındaki ticaret engellerinin kaldırılmasıyla önlenebilecektir. Çünkü bu şekilde uluslararası emek hareketi meşru bir hal alacaktır (Castles&Miler, 2008: 414-415).

İnsanların sosyal birer varlık olduğu unutulmamalıdır. Bireylerin toplumda saygınlık ve aidiyet ihtiyaçları bulunmaktadır. Göç eden her bireyin öncelikli amacı doğduğu ülkenin vatandaşı olarak kendi ülkesinde refah koşullarında yaşamaktır. Dolayısıyla arzu edilen koşullar oluşturulduğu takdirde hiçbir birey bir başka ülkede yabancı sıfatıyla yaşamayı göze almayacaktır (Bozkurt, 2005: 254). Ayrıca, çalışmada belirtildiği gibi uluslararası emek göçünün ortaya çıkardığı sorunların insan hak ve özgürlükleri temelinde adalet ve eşitlik ilkesi çerçevesinde çözülmesi gerektiği unutulmamalıdır. Çalışmada, göçe sebep olan faktörler ve göçün sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi etkilerinin toplumsal dönüşümünü farklı bir perspektiften incelemek doğacak yeni sorunların çözülmesinde fırsat sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- ABADAN UNAT N. (2006). *Bitmeyen Göç-Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- AKAR F. (2016). “Avrupa’da Yaşayan Y Nesli Gençlerin “Göçmenlik Bağlamında Yaşadıkları” Eğitim Sorunları ve Gelecek Vizyonları (Avusturya, Innsbruck Örneği)”, *Uluslararası Göç ve Kültür Sempozyum Bildirileri Cilt-1*, (Editörler: Nazan Kahraman, Çiğdem Dürüst, Timur Yılmaz), 1. Basım, Ankara.
- ASLAN Ş. ve AKARÇAY ULUTAŞ D. (2018). “Sağlık Açısından Göç ve Yaşlılık”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1, Ocak-Haziran.
- AYTAÇ S. and ÇETİN AYDIN G. (2019). “Analysis of the Effects of Pull and Push Factors on Brain Drain: An Example of Turkey”, *Journal of Social Economic Research*, Vol: 6, No: 2, 74-84.
- BOUCHER A. and GEST J. (2015). “Migration Studies at a Crossroads: A Critique of Immigration Regime Typologies”, *The Journal of Migration Studies*, Volume:1, No: 2, 182-198.
- BOZKURT V. (2005). *Endüstriyel & Post-Endüstriyel Dönüşüm Bilgi, Ekonomi, Kültür*, Alfa Akademi Basım, 1. Baskı, İstanbul.
- CASTLES S. ve MILLER M. (2008). *Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, (Çevirenler: Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut), 1. Baskı, İstanbul.

- DEDEOĞLU S. (2011). “Türkiye’de Göçmenlerin Sosyal Dışlanması: İstanbul Hazır-Giyim Sanayinde Çalışan Azerbaycanlı Göçmen Kadınlar Örneği”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 66-1, 27-48.
- EMİRHAN P. N. (2014). “Uluslararası Emek Göçü ve Dış Ticaret Arasındaki İlişki: Türkiye İçin Bir Uygulama”, *Ege Akademik Bakış*, Cilt: 14, Sayı: 4, 611-620.
- ERKAL M. (1980). “Beyin Göçü”, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, Sayı: 18.
- ETİLER N. ve LORDOĞLU K. (2010). “Göçmenlerin Sağlık Sorunları: Ev Hizmetlerinde Bir Alan Araştırması”, *Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Petrol İş Yayıncı: 113, Denizli.
- GÖKBAYRAK Ş. (2009). “Refah Devletinin Dönüşümünü ve Bakım Hizmetlerinin Görünmez Emekçileri Göçmen Kadınlar”, *Çalışma ve Toplum*, Sayı: 2, 55-82.
- KARABIYIK C. ve ÇOLPAN NART E. (2021). “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Uluslararası Göç Üzerindeki Etkisi: Panel Veri Analizi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 23, Sayı: 1, 169-186.
- KORAY M. (2018). *Sosyal Politika*, İmge Kitabevi, 5. Baskı, Ankara.
- KÖSE DOĞAN R. (2016). “Göç Sorunsalı: Barınma”, *Uluslararası Göç ve Kültür Sempozyum Bildirileri Cilt-1*, (Editörler: Nazan Kahraman, Çiğdem Dürüst, Timur Yılmaz), 1. Basım, Ankara.
- KUMAŞ H. ve ÜNLÜTÜRK ULUTAŞ Ç. (2017). “Uluslararası Emek Göçünün Genel Görünümü”, *Uluslararası Sosyal Politika Teorisi*, Normlar, Kurumlar, Sorunlar ve Güncel Gelişmeler, (Editörler: Kaya Pir Ali, Güler Ceyhun), Umuttepe Yayınları, 2. Baskı, Kocaeli.
- LORDOĞLU K. (2015). “Türkiye’ye Yönelen Düzensiz Göç ve İşgücü Piyasalarına Bazı Yansımalar”, *Çalışma ve Toplum*, Sayı:1.
- PUSH B. (2013). “Karşı İstikametten Göç: Türkiye’deki Yüksek Vasıflı Alman Kadınlar”, *Sosyoloji Dergisi*, Dizi: 3, Sayı: 27, 123-149.
- SİRKECİ İ., YÜCEŞAHİN M. M. ve ŞEKER B. D. (2015). “Uyum Çalışmalarına Giriş”, *Göç ve Uyum*, 2. Baskı, Birleşik Krallık, ISBN: 978-1-910781-85-1.
- ŞAHİN L. ve ŞEN A. (2021). “Uluslararası İşgücü Göçlerinin Ekonomik Etkileri: İşsizlik, Vergi Gelirleri, Verimlilik”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 19, No: 40, 375-394.

- TOKSÖZ G. (2006). *Uluslararası Emek Göçü*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- TOKSÖZ G., ERDOĖDU S. ve KAŞKA S. (2012). *Türkiye’de Düzensiz Emek Göçü ve Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumları*, IOM, Sweden.
- ÜNLÜTÜRK ULUTAŞ Ç. ve KUMAŞ H. (2017). “Uluslararası Emek Göçü: Göç Kavramı, Türleri, Nedenleri ve Sonuçları”, *Uluslararası Sosyal Politika Teorisi, Normlar, Kurumlar, Sorunlar ve Güncel Gelişmeler*, (Editörler: Kaya Pir Ali, Güler Ceyhun), Umuttepe Yayınları, 2. Baskı, Kocaeli.
- YILMAZ G. (2005). “AB’deki Göçmen İşçilerin Durumu”, *TTB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, Temmuz-Ağustos, Eylül.